

Pri Korenikovih.

(Povest iz sredine tega stoletja. — Spisal *Pivčan.*)

III.

Sledila je za temi dogodki zima nenavadno topla in mila. Prvi sneg je zginil takoj teden po sv. treh Kraljih, in nato se je vrstil dan za dnevom jeden lepši nego drugi. Že v polovici svečana so silile na preksolnčnih gričih diseče vijolice na dan, in v začetku sušca je kar mrgolelo po brdih rumenih jegličev.

Tako vreme je bilo kakor nalašč za gospôdo, ki je imela toliko opraviti z vprašanjem, kako bi se dalo najbolje izpeljati železnico čez Kras. Takoj prvi teden v postu pride komisija: g. okrajni glavar in g. Liborio, nam že znani železnični vodja, s svojimi zemljemerci. Ž njima je hodil šempeterski župan in dva zaprisežena moža. Kar je delalo to družbo še bolj častitljivo in resno, je bil postojnski birič Brzec, ki se je z velikimi naočniki na nosu ponosno oziral okoli, kdo ga vidi, in sedaj pa sedaj pobrskal mej svojimi zapisniki, kojih je pod pazduho nosil velik zavitek.

Ob zataknenjih kolih in rudečih tablicah so se pomikali dalje in cenjevali dele polja, travnikov in pašnikov, koder se bo vlekla železnična proga.

Prišedši do Selca, zavijejo jo naravnost h Korenikovim. Gospodar je uprav obrezoval vitre za koš, in Polde mu je pridno pomagal. Gospodinja je predla in učila Anko sukati kolovrat. Kar se zatemni na vratih in cela procesija tujih ljudij se vleče v vežo. Birič izvleče iz zavitka dolgo polo, pogleda na g. okrajnega glavarja in bere:

„V imenu postave se vam naroča od c. kr. okrajnega glavarstva v Postojni, da v treh tednih ostavite hišo, hlev in vrt, ker se bo čez ta prostor gradila železniška proga. Vsak upor proti temu bi bil brezvspešen in neopravičen, ker vam podpisano vodstvo južne železnice izplača pošteno vse, kolikor je vrednosti.“

Nato obhodijo vse shrambe in hlev ter pregledajo vrt, kjer se izvrši cenitev. Dolgo se noče podati Korenika za ceno, ki mu jo ponujajo. Slednjič vendar dovoli v vsoto 700 gld. Pogodba je narejena, moža se podpišeta, Korenika podkriža, in komisija se pomika dalje.

Nekako nemirno je hodil Korenika oni dan semintja. Zamišljen je sedel tudi zvečer za ognjiščem, dokler ga niso predramili domači vasovalci, katerih se je nabralo nocoj nenavadno veliko.

„Kaj si boš toliko jemal k srcu to, kaj!“ ogovori ga Smodin, ki je sedel poleg njega.

„Jaz nisem sodil, da bodo obljubili toliko“, opomni Semec. „Gospôda ne plačuje kmetu preveč dobro.“

„Res, če se pomisli, da jim gre tako težko denar iz rok —“ povzame Mežan, a Korenika, ki je podpiral dosedaj glavo z obema rokama, pogleda po navzočih in, kakor bi se oddahnil od težavnega duševnega napora, izpregovori:

„Kdo se neki pritožuje zoper ceno? In pa saj hiša ostane le hiša, naj stoji tu ali tam. Toda s koliko težavami in ovirami se je treba boriti, predno zraste nova, vé le oni, ki je skusil.“

„Nič, Korenika, vse se srečno izide, ako Bog dá“, odseče Semec. „Začasno stanovanje boš imel pri meni. Menila sva se že o tem z ženo. Ono izbo proti vrtu ti lahko odstopimo, dokler si kaj ne pozidaš.“

Gospodar ga hvaležno pogleda.

„Za sedaj ne kaže drugače“, dé Mežan. „Za zidanje nove hiše bi pa po mojih mislih ne bilo pripravnejšega prostora nego njiva ob cesti.“

Vsi mu pritrde, in sedaj se prične živahna obravnava o zidanju novega doma. Ta svetuje to, oni ono. Kmalu je zrastle v njih domišljiji lična hišica ob reški cesti, komaj za streljaj oddaljena od vasi. V mislih je že stala gospodinja na vratih, in mala dva, igraje se na dvorišču, sta že veselo gledala, kako se podi po cesti voz za vozom. Zares prijetno in najslajših občutkov polno je zidanje v oblake, ne le zlatih gradov, ampak tudi priprostih koč. Zato se je vasovalo nocoj pri Korenikovih nenavadno dolgo. Ko so zadnji odhajali domov, plavala je na nebu že precej visoko obla polne lune.

Mer železnice čez Pivko in Kras je določena; svet, ki se prekoplje ali posuje, je natanko izmerjen in omejen. Prične se torej grajenje.

Selce, ti mirno in tiho zavetje svojih stanovalcev, ti skromna vasica doline pivške, kjer je cvelo dosedaj tiho, idilično življenje preprostih seljakov, ti pravo ‚selo‘, ki ne poznaš navalov in viharjev sveta, kako si se sedaj popolnoma izpremenilo! Ti, ki si dosedaj ždelo osamelo v žlebu, postalo si središče in zbirališče stotinam ljudij. Ob griču na južni strani in na severnem ‚Malem vrhu‘ kar mrgoli delavnih rok. Tu sekajo naprej s krampi ledino, oni privzdigujejo z železnimi drogi skale, tam vrtajo mline v nepremakljive čeri. Čimbolj se zajeda proga v grič, tem višje narašča nasip v žlebu, kajti v to pripravljeni vozovi sujejo drug za drugim kamenje in sipo z velikim hruščem navzdol.

Da bi se vzdržal red pri toliki množici ljudij, so bili postavljeni nekateri možje, ki so le nadzorovali in vodili delo. Imeli so seveda večjo plačo in se imenovali ‚káptuí‘. Ti so zapisovali delavce in ob določenem roku delili plačo. Za selski okraj je opravljal to službo Cestnik, katerega je g. Liborio radi njegovega znanja visoko cenil in mu vse zaupal.

Selce, skoro te ne poznam več, če ti pogledam v osrčje. Sem-li zašel v ponosni trg, me je li zanesla pot v razkošno predmestje?! Smodinova hiša nosi na pročelju veho in šop oblanja nad vratmi. Selce, Selce to ni bila dosedaj tvoja navada!

Mnogo ljudij je prišlo tudi iz daljnih krajev iskat k železnici zaslužka. Kar trlo se je Brkinov, Kraševcev in celo Furlanov. Trebalo je tedaj pri težavnem delu obilo tečne hrane. Furlani so se mastili največ s ‚polento‘, drugi so si preskrbeli živež po hišah. Največ jih je zahajalo k Smodinu, kjer se je nastanil krčmar Polaj iz trga. Ker so potrebovali delavci tudi marsikaj drugega, preskrbel se je Polaj z raznim blagom, in tako so imeli Selčanje v svoji vasi to, kar so tolikrat zavidali Šempeterčanom — prodajalno.

Korenikovo hišo so podrli delavci precej prvi teden. Zidivo je speljal Korenika na njivo k cesti, najel domače zidarje iz Slavine in nov dom se je pričel graditi.

Nič kaj prijetnega ni bilo to za našega Koreniko. Drugi vašcanje so služili pri železnici, da je bilo veselje, on je pa moral skrbeti že sedaj za zimo, da ga ne bi dobila brez stanovanja. Sicer so Semčevi radi potrpeživi ž njim, vendar kdor je na svojem, je le na svojem. Gospodinja bi tudi rada kaj več zaslužila s kuho, vendar ni mogla imeti na hrani več nego jednega delavca. Bil je to neki Kraševac iz Oseka. Klicali so ga za Florijana. Bil je to res blaga duša, nepokvarjena, kakoršne se dobé le semintja po osamelih dolih skalovitega Krasa. Korenikovim in Semčevim se je kmalu toliko pri- ljubil, da so bili kakor domači ž njim.

IV.

Mesec julij. Pričeli so se pasji dnevi. Neusmiljeno je padala pod srpi suha strn, in ženjicam je lil znoj v potokih raz čelo in lice. Mnogo je imel opraviti brusač, da jih je obdržal pri dobri volji, zvrčajoč največ krivde na god sv. Jakopa, ki je, kakor po navadi, tudi letos zavalil veliko poleno na ogenj. Na pašniku je počivala čreda v hladnih stajah. Vse tiho, vse mrtvo, le sedaj pa sedaj zabrni v bližnji senožeti kobilica s svojimi rudečimi krili, in čričanje murna se čuje v travi, ki pa čimdalje bolj ponehuje.

Kaj ugodno vreme za novi dom Korenikov, da se presuši zidovje, ki je bilo kolikor toliko že gotovo. Zadovoljno je ogledoval gospodar stavbo in pomagal, kolikor se je mogel odtrgati poljskemu delu, tesarjem, ki so pod vaško lipo vihteli plankache in sestavljali strešino. Zadovoljna in vesela je bila mati Korenikova, zlasti pa Anka in Polde in stara mati Semčeva, kajti imeli so v svoji sredi Tončka, ki je dospel kot nastopni petošolec danes iz mesta. Mnogo so si imeli povedati mej seboj, kajti spremenilo se je v vasi res mnogo, kar je bil Tonček zadnjič doma. Na mestu domače hiše se dviga visok nasip, in o vrtu, kjer si je bil postavil prejšnje leto senčnato utico, ni sledú ne tirú.

Takoj prvi dan si ogleda naš dijak vse zanimivosti in novosti, ki so se vršile v tem času, ko je bil v mestu. Zlasti ga zanima izsek na ‚Malem vrhu‘. Kar ne more se načuditi toliki izpremembi. Pred malo časom je še veselo tu pasel domačo ‚lisko‘ — in sedaj!

Ko tako ves zavzet opazuje delavce, pride mimo ‚kaput‘ Cestnik.

„Oho, študent! Na, kar gospod že! Kaj ne, da je prijetno gledati, kako se drugi mučijo? Gospod Korenikov, kajne, da je prijetno!“

Nekako smešno ihtenje se začuje pri teh Cestnikovih besedah.

„Kako ste čudni, Cestnik“, odgovori Tonček pohlevno. „Nikoli vam nisem še prizadejal nič hudega, vsaj vedoma ne. A odkar sem v mestu, sem vam zmirom v napotje, in še mojim domačim ste nadležni radi mene. Moj Bog, vsi ne moremo opravljati istega posla, nekatere je Bog namenil tudi za kaj višjega —“

„Je-li, da se potem tako nosijo kakor ti“, seže mu Cestnik v besedo in ga pomeri od vrha do tal.

„Vsak po svojem stanu, in menim, da je tako popolnoma prav. Cestnik, poslušajte me nekoliko. Sedaj, ko sva se sošla tako slučajno, naj spregovorim z vami nekaj resnega: Vedno ste se me dosedaj ogibali in me grdili, kjer ste mogli, in to brez vsakega vzroka. Prosim vas tu pred vsemi, ki me poznajo, kaj sem in kdo sem, ugonobite v svojem srcu onega črva zavisti in sezite mi v roko — v znak sprave in prijaznosti —“

„Boš šel, gosposka glista! Kaj si izmislil!“ — se Cestnik zaničljivo zakrohoče in odide k drugim delavcem.

V dno duše je to bolelo Tončka. Hotel je še jedenkrat poskusiti, da bi sprijaznil starca, a ta se je hitro zgubil v množici, in naš dijak je odšel proti domu.

„No, kako ti je všeč pri nas?“ podraži ga stara mati, ko stopi na prag. „Kaj ne, tu ni kakor v mestu!“

„Prav res živahno življenje se je vselilo v našo dolino. Menim, da bo dovolj razvedrila ta dva meseca. Ivan me je povabil za nekaj časa v Kamnik, pa me nič kaj ne mika.“

„Le glej, da ne zmeša železnica glave tudi tebi“, dodá babica in začne pobirati po dvorišču dračja, da zakuri za večerjo.

Solnce je zašlo. Zadnji prameni so se poigravali na vrhu Javornika, dokler niso tudi ti izginili počasi, in objel je razgreto zemljo blagodejni, hladni mrak.

Ljudje so se oddahnili od težavnega dela in odtrnili znoj z vročega čela. Tu in tam je šel marsikdo po stari navadi ‚po vasi‘. A v tem času se ni vasa več za ognjiščem — kdo bi bil o sv. Jakopu tako nespameten! — marveč zbirali so se na klopi pred hišo. Pred Semčevo hišo je bil prostor kot nalašč za to. Dolga hrastova dilja je bila na dveh kolcih prislonjena k zidu, in na nji je sedela že pred ‚avemarijo‘ družina Semčevih in Korenikovih. Imeli se mej seboj Tončka in se pogovarjali o novi hiši, ki dobi že drugi teden streho. Djak pripoveduje to in ono iz mesta, tako da je pogovor čimdalje živahnejši. Vsa družba se še bolj oživi, ko prideta Mežan in Smodin pozdravit došlega dijaka.

„Še nekoga dobimo“, opomni Korenika in opozori Tončka na Florijana, ki je prihajal z dela.

Prišedšemu v obližje predstavi Mežan dijaka, in Florijan in Tonček si sežeta v desnico.

Florijan je sedel in nekaj časa nepremično zrl v dijaka. Nato je pokrtil obraz in se naslonil na komolce.

„Kako podoben mojemu Lovretu, mojemu nepozabnemu Lovretu!“ vzdihne napol glasno in položivši jedno roko na koleno, drži drugo še vedno nad obrvi, kakor bi hotel skriti solzo, ki se je proti njegovi volji potočila po gubah razoranega lica.

„Nekoč ste mi omenili nekaj o svojem sinu“, opomni Korenika. „Povejte sedaj tu še drugim, gotovo bomo imeli sočutje z vami.“

Pravijo, da prenaša človek svoje gorje mnogo lažje, če je deli z drugimi. Vendar, koliko te stane, če hočeš pripraviti koga, da ti razkrije bôl, katero je vsaj po večjem ozdravil čas — najboljši lečitelj notranjih ran — —!

Tudi Florijan je bil bolnik te vrste. Zato je po opominu očeta Korenike še dolgo zrl pred-se, a videč okoli sebe le osebe blagih in ž njim čutečih seljakov, ni jim hotel skrivati ničesar.

„Vem, da so vam kaj malo znane moje domače razmere. Kaj hočemo, jaz sem ubog delavec, a tudi nisem nikdar rad govoril o tem — prežalostno mi je. Moj Lovre, ki sem ga omenil ravnokar — naj se veseli v svetem rajju, katerega je zaslužil gotovo, saj je bil blag mladenič — moj Lovre je bil moj jedini sin. Ker je kazal že mlad izredno nadarjenost, oskrbela sta mu domači duhovni gospod in učitelj v Gorici vsega, česar je bilo potreba, da se je šolal dalje. Jaz sem seveda tudi skrbel zanj po svojih močeh, in največje veselje je bilo za naji z ženo, kadar sva ga obiskala v mestu. Dostikrat sva hvalila Boga, da nama je dal takega sina in sestri Terezi brata, katerega bi ji zavidala lahko vsaka nje sovrstnica. Z uspehom, kojega nista pričakovala gospoda dobrotnika, je izvršil prvo polovico latinskih šol. Tudi v peti je bil še prvi. A ko je prišel leto potem o Božiču na počitke, zdel se mi je ves izpremenjen. — Ona cvetoča lica, ki so ravnokar pričala o njegovem najboljšem zdravju, so pobledela, in ko je moral čez par mesecev na dopust, — popolnoma upadla. Reveža je zgrabila bolezen, neozdravljiva bolezen v prsih — imel je sušico. Izprva se ni pojavljala kaj hudo, in vedno je trdil ubožec, da ozdravi, da ozdravi gotovo, saj je zato dobil dopust. A čimdalje bolj je pokašljeval in metal iz sebe, kar je neusmiljena bolezen odtrgavala pljučam. Ko so se pokazale pod strmim Čavnom prve vijolice — njegove ljubljenske — niso ga našle več mej živimi, ampak dičile so s povešenimi glavicami njegovo poslednje ležišče, ko smo ga položili na belopogrnen oder. O — —!“

Tu zastane pripovedovalcu beseda, obraz zopet zakrije in zaihti. Vsi pričujoči so ginjeni. Nekaj časa je vse tiho.

Polni lastnih skrbi in trpeči svojo bôl se le redkoma zmenimo za neznanega človeka, s katerim pridemo slučajno skupaj. Vendar, če ga spoznavamo bolj natanko in vidimo, da je blaga duša, katero je Bog v svoji največji modrosti poskusil zares bridko, zasmili se nam, da čutimo ž njim, kakor bi nas začela vezati ž njim neka skrivna, prijateljska vez.

Najbolj je ganila Florijanova pripoved Tončka.

„Moral si je gotovo nakopati bolezen s prehlajenjem, kar ni pri mladih ljudeh nič nenavadnega“, prične dijak, da bi pomogel družbi iz neljubega in mučnega molčanja.

„Jedenkrat se je res pregrel, kakor je pravil sam, ko je hitel obiskat bolnega sošolca v bližnji trg Solkan. Vendar so trdili vsi, ki so ga poznali, da so ga končale knjige, s katerimi se je pečal toliko, da si ni privoščil niti potrebnega izprehoda in razvedrila. O, koliko se je učil doma, ko je bil vendar čas odpočitka in oddihljeja!“

„Koliko se nam pa tudi nalaga in zahteva od ubogih dijakov dandanes po šolah. Srečen, kdor popusti šolske klopi zdrav in nepokvarjen. Kar se

je dogodilo od začetka sveta, moramo imeti v glavi: vsakega cesarja, kralja, vsako vojsko, vse, kar so iznašli kdaj učeni možje. Jezike, ki jih sedaj govoré ljudje in ki so jih govorili Bog vé že kdaj poprej po Evropi in drugih delih sveta, nam vtepaajo v glavo, in kaj še vse drugo.“

„Ampak, to vam rečem“, vtakne se vmes Semec, „gospodje so res učeni. Koliko morajo vedeti naš gospod župnik!“

„Kaj pa, ali boš kmalu v črni šoli?“ ponagaja Smodin.

„Čez dve leti.“

„Tako hitro! No, takrat se te bo pa treba bati. Črnošolci znajo vse. Noben človek jim ne more do živega, kadar imajo pri sebi one črne bukve, s katerimi čarajo kakor najhujše ciganke, tiste iz Egipta, in vzdigujejo najbolj skrite zaklade, katere jim pokaže hudobec na prvo besedo.“

Da je za dijaka, ki zna res ,nekaj več ko hruške peč‘, čegar učenost je pa kaj omejena na šolske knjige, zares siten položaj, če zaide mej ljudi, ki držé na vraže in prazno vero mnogo bolj nego na sveto pismo in ustno izročilo, vé najbolje oni, ki je poskusil to sitnost. Mogoče je, da se je posrečilo komu s svojo zgovornostjo uveriti trdo kmetsko korenino, da jo je spravil od nje napčnega prepričanja, a bolj pogosto se zgodi, da ti pride nasprotnik na konec z besedami: „Tako je, tako sem slišal od starih ljudij.“

Zato je tudi Tonček, dasi je prijel vso stvar od šaljive strani, raje napeljal pogovor na drug predmet in se obrnil k Florijanu, ki je še vedno nemo zrl v tla, in čegar oči so imele še vedno sled obrisanih solz.

„Menim, da se po smrti Lovretovi nesreča ni ločila od vas kar na lepo, če smem sklepati to iz vašega sedanjega bivanja tako daleč od domovine.“

„Blago srce imaš, mladenič, da te toliko zanima osoda revnega tujca“, izpregovori zopet Florijan, kakor da bi se mu bilo nekoliko olajšalo tožno srce; „zato oprosti, da ti še do konca razložim svoje gorjé. Od onega časa, ko smo njega izročili zemlji, vselila se je k nam prava beda. Ženo je tako prevzela velika žalost, da je začela vidno hirati in slabeti. Že preje bolehnja je šla v desetih mesecih za svojim ljubljencem. Hči Tereza ni mogla več strpeti doma. Odšla je v Trst, kjer je še sedaj v službi pri dobrih ljudeh, kakor mi povdarja pogostokrat v pismu. Jaz nisem mogel sam zase plačevati hiše, katero smo imeli v najemu. Poslovil sem se od priljubljenega mi domačega kraja, šel zidarit v Reko, kjer sem v treh letih vendar pozabil svojo bôl toliko, da sem se vrnil v svoj kraj. Ko je došel glas, da se pričinja graditi železnica iz Ljubljane v Trst, napotil sem se semkaj, kjer sem našel ljudi res blage in meni tako naklonjene, katerim bom dolžan hvalo vse svoje dni, kar mi jih je še odločenih na tem svetu.“

„Ta železnica jih je seznanila mnogo z našim krajem“, opomni Semec, ki bi rad še kaj zvedel o tej napravi in o vseh hudirjih, ki jo bodo v kratkem vlekli mimo njegove hiše, a v zvoniku farne cerkve udari kladivo devetkrat ob veliki zvon. Lahna sapica, ki je prijetno povevala od Slavine sêm, donasala je razločno slednji udarec na ušesa naših vasovalcev in jih tako opozorila, da se je treba posloviti. Voščeč si drug drugemu ‚dober počitek‘ in ‚lahko noč‘ razidejo se vaščanje vsak na svoj dom.

Domači še ostanejo na klopi toliko časa, da pripravi gospodinja večerjo. Kar se začuje od vaške lipe semkaj glasno ukanje, ki je bilo pa vse drugo preje, nego lepo in prijetno, kajti prihajalo je iz hripavega grla in imelo oduren in surov značaj.

„Cestnikov Grga bo že zopet razgrajal nocoj“, dé Semec, in ustnice stisnjene ob straneh v gube so bile očiten dokaz nejevolje. Celo noč bo rogovilil okoli Smodina. Seveda, denarja mu ne manjka sedaj, in oče ga vedno zalaga, ker ima okroglega, kolikor hoče. Saj pravim, čim več ima kdo, tem bolj mu nosijo skupaj. Železnica mu bo pomogla celo do bogastva. In kaj je imel, ko je prišel razcapan od vojakov!“

„No, naj ima in si nalaga na dušo. Dasi sem reven, vendar ne menjam ž njim. Če se je zapisal človek rogatemu, — in Cestnik se je, če se je le kateri —, tedaj je zastoj vsaka dobra beseda. Pustimo ga v miru!“

S temi besedami je odšel gospodar k počitku v svesti si, da je povedal pravo. Če je bil Tonček tudi teh mislij, ne vemo, pač pa mu je rojilo po glavi vse, kar je doživel prvi dan letošnjih počitnic, tako da ni mogel zatisniti očesa pozno v noč.

(Dalje prihodnjič.)

Zaznamovani dnevi.

(Spisal *J. Štrukelj*.)

III. Vajenec.

Tonetov Tonček je sedel zadnje leto v ponavljavni šoli; treba je bilo misliti, kaj bo potlej. Zakaj doma so imeli v hiši pač precej prostora, jesti pa malo. Do tega časa Tonček zaradi jedi ni bil nikdar posebno v zadregi; kot strežnik pri župnijski cerkvi je namreč marsikak novčič zaslužil ter bil o velikih praznikih dostikrat bogatejši kakor oče in mati. Toda tudi ta zaslužek je bil pri koncu: Tonček je bil za strežnika že prevelik.

Nekega dne je posedal celo dopoldne pri cerkveniku, saj doma ni imel nobenega dela, pa sta se začela meniti, da bi bilo pametno, če bi se šel učiti kakega rokodelstva.

„Kadar dorasteš, imel boš gotov kruh, ako boš kaj znal“, govoril mu je cerkvenik, ki je svet bolje poznal, kot otroci; „ako pa ostaneš doma, dostikrat ne boš vedel, kaj bi dejal v usta. Za hlapca boš pa tudi težko služil, nisi nič kaj posebno trden.“

„Samo če bi imel kam iti“, pomišljeval je Tonček. „Pa doma bodo težko plačali učnino —“

„Ej, včasih se tako nameri, da se kdo izuči zastoj, malo dalje časa se uči.“

„Tisto bi pa bilo —“

„Malo poizveduj, morda te vzame kdo.“